

MUĞLA'DA ESKİ YAZI AKROSTİŞLİ BİR MEZAR TAŞI ŞİİRİ

Nâmık AÇIKGÖZ*

ÖZET

Muğla mezar taşlarının büyük bir kısmı, merkez ilçe kabristanı olan Hamursuz Dağı eteklerindedir. Buraya 1937 yılında, şehir merkezinden nakledilen mezar taşlarının tamamına yakını, Osmanlı dönemine aittir. Pek çoğunda muhtelif mısralardan ibâret şiirlerin bulunduğu bu mezar taşlarından birisi 12 Ekim 1879 günü vefat eden Ayşe adlı bir kadının mezar taşıdır.

Ayşe hanımın mezar taşının özelliği, adını oluşturan harflerin ilk harf olduğu akrostişli bir mezar taşı şiirine sahip olmasıdır. Bu şiir, mezar taşına, saç örgüsü şeklinde işlenmiştir ve **Ayşe** kelimesindeki harfler, hem mısra başı, hem de mısra sonu harfi olarak kullanılmıştır. Saç örgüsünün orta boşluklarına da, Ayşe'nin künyesi ve ölüm tarihi kaydedilmiştir.

Gerek işçilik ve gerekse şiir metninin taşta işleniş açıısından ilginç olan bu mezar taşının, Muğla gibi, büyük merkezlere uzak bir yerde olması dikkate değer.

Anahtar Kelimeler: Muğla, mezar taşı, şiir, akrostiş, saç örgüsü.

ABSTRACT

Most of the graveyard stones are in the cemetery situated on the skirts of Hamursuz Mountain in Muğla. Almost all the present stones in the cemetery were transferred from the city centre in 1937, and they all belong to the Ottoman period. They often have various poetic verses on, and among the group of those stones, one belongs to a woman, called Ayşe, died on 12 October, 1879.

It has a verse of four couplets acrostically which is different from the others in that it has been carved in the form of hair plait and each letter in her name was used as both initial and final letter of each line. In the middle of the plait, her identity and the death date have been ornamented. This graveyard stone which is interesting in terms of workmanship and its ornament is remarkable because it is in a place like Muğla far away from main cities.

Key Words: Muğla, graveyard stone, poem, acrostic, plait.

Bugün, Muğla şehir merkezinin bitişiğinde olan ve “Muğla Belediyesi Şehir Eski Mezarlığı” olarak bilinen mezarlık, Muğla merkezindeki en büyük mezarlıktır. Burada eski ve yeni yazılı pek çok mezar taşı bulunmaktadır. Mevcut eski yazılı mezar taşlarının tamamı, 1937 yılında düzenlenen şehir planı gereği Kurşunlu Câmii etrafındaki asıl yerlerinden buraya taşınmıştır.

Eski Şehir Mezarlığında, 200 civarında eski yazılı mezar taşı bulunmaktadır. Bunlardan pek çoğu âile kabristanı şeklinde bir araya getirilmiştir. Bu âile kabristanından birisi de Konya'nın Bozkır ilçesi Hoca köyünden Muğla'ya göç etmiş bir âileye ait olan ve Ada 41, Parsel 1'de bulunan kabristandır. Bu âile kabristanında bulunan bir diğer mezar taşından, Muğla'ya ilk göç edenin Sadeddin Efendi adında biri olduğu ve bu kişinin kadılık göreviyle Muğla'ya geldiği; aynı zamanda Nakşibendî tarikatının Hâlidîyye kolunun şeyhi olduğu, mezar taşındaki şu manzûmeden anlaşılmaktadır:

* Prof. Dr., Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Nâmık AÇIKGÖZ

Hüve'l-Hallâkü'l-Bâkî
22 C. âhir fi sene 1313
Müftî Sa'deddîn Efendi câre fâh
Konya'nın Hoca köyünden rû-be-râh
Ders ü irşâd ü fetâvâsıyla bu
Muğla'yı tenvîr edip pür-intibâh
Zâ'irâ bu merkad-i gül-bûya gel
Fâtiha-hân ol edeble bî-günâh
Post-nişîn-i Nakşibendî Hâlidî
Vâlid ü üstâz ü şeyhim hem-penâh
Kalb-i mâtem (Nûrî'dir) târîhe zamm
Tayr-ı rûhu ten kafesden kaçdı âh

Mezar taşındaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere, Sadettin Efendi, Hicrî 1313 yılının 22 Cemaziyelahirinde (10 Aralık 1895, Salı) vefat etmiştir. Mezar taşındaki manzûmeyi de, yine babası gibi Nakşibendî tarikatının Hâlidî kolundan olan Nûrî yazmıştır. Son beyitte, Sadettin Efendinin 1313 yılında öldüğü, ebced hesâbıyla söylenmiştir.

Bu yazıya konu edilen mezar taşı, Sadettin Efendi'nin eşi ve Nûrî'nin annesi olup 25 Şevval 1296 (12 Ekim 1879, Pazar) günü vefat eden Ayşe Hanım'a âittir. Bu mezar taşında da bir manzume vardır ve bu manzumenin de Sadettin Efendi ile Ayşe Hanım'ın oğulları Nûrî tarafından yazıldığı,

Şevherâ târîh-i kûd u tarh ile
Şehper-i mergin küşâde kıldı âh

beytindeki **şevherâ** (Ey baba!) hitâbindan anlaşılmaktadır.

Ayşe Hanım'a âit mezar taşının özelliği, manzumenin ve Ayşe Hanım'ın adının taşa işlenişi açısından gösterdiği farklılıktır. Bu mezar taşı metni, sivri uçlarından birbirine temas eden 4 ayrı elips şeklinden veya ikili saç örgüsü şeklinden oluşmaktadır. Elipsin sivri uçlarında veya saç örgüsünün düğüm noktalarında, **Âyişe** kelimesinin birer harfi yer almakta ve bunlardan **ayın** harfî, hem **Âyişe** kelimesinin ilk harfî, hem de manzûmenin ilk beytini oluşturan iki mısraın ilk harfî olarak kullanılmıştır. İkinci düğümde yazılı olan **elif** harfî, hem **Âyişe**'nin ikinci harfî, hem de ilk beyitteki iki mısraın son harfî; ayrıca, ikinci beytin iki mısraının ilk harfidir. Üçüncü düğümde yer alan **şın** harfî de **Âyişe**'nin üçüncü harfî ikinci beytin iki mısraının da son harfî ve dördüncü beytin iki mısraının ilk harfî olarak kullanılmıştır. Dördüncü ve son düğümdeki **güzel he** harfî de, hem **Âyişe**'nin son harfî, hem de dördüncü beytin iki mısraının da son harfî olarak taşa yazılmıştır.

Muğla'da Eski Yazı Akrostişli Bir Mezar Taşı Şiiri

Ayşe Hanım'ın müftî (Sadettin Efendi)'nin eşi, Nûrî Efendinin annesi ve Süleyman adlı birinin kızı olduğu bilgisiyle beraber ölüm tarihi, elipsin veya saç örgüsünün orta boşluklarında yer almaktadır.

Bahse konu olan mezar taşı metni şöyledir:

‘ (Aym) ‘Andelîb-i rûhı uçdı ber-alâ
‘İyş u nûşî âb-ı kevserden ola elif Â
Â (Elif) İrtiyâz-ı cennet olsun merkadi
Âsiye vü Meryem olsun hem-demi ye Y
Y (Ye) Yemm-i bahr-i rahmete tağmîd-veş şın Ş
Yâ İllâhî eyle envârın reşâş
Ş (Şın) Şevherâ târîh-i kûd u tarh ile
Şehper-i mergin küşâde kıldı âh he E

Zevce-i müftî mâder-i Nûrî Âyişe binti Süleymân.

25 Şevvâl 1296

Bu manzûmede, mısra başı ve mısra sonu akrostişi yapmak ve Âyişe kelimesindeki her harfi kullanmak amacı güdüldüğünden, şâirin kelime kullanma alanı son derece daralmış ve buna bağlı olarak da manzûmenin kâfiyesi çok zayıf kurulmuştur. Hatta son beyitte hem e, hem de he sesi veren güzel he'nin kullanılmasıyla, ses kâfiyesi oluşmamış, “göz kâfiyesi” de denebilecek olan bir “harf kâfiyesi” oluşmuştur. Fakat, şâirin bu dar alanda, kâfiyesi güçsüz de olsa, bir söz mahareti sergileyebilmesi dikkate değerdir.

SONUÇ

Mezar taşı geleneğinde, erkek mezar taşlarının genellikle süssüz olmasının yanında, kadın mezar taşlarının süslü olduğu görülür. Ayşe Hanım'a ait mezar taşında da, normal taş süslemeciliğinden başka, kadın mezar taşı süslemeciliğinin kaligrafik bir örneği sergilenmiştir. Genellikle, mezar taşlarında, taşın sathına düz veya sonu yukarı doğru yükselen bir satır hâlinde yazılan metinlere rastlanmaktadır ama Ayşe'ye âit bu mezar taşında, genel uygulamalardan farklı bir kaligrafik düzenlemeyle, mısralar satha saç örgüsü şeklinde yerleştirilmiştir. Manzûme metni de akrostişli bir şekilde oluşturularak, genel örneklerden farklı bir yol tâkip edilmiştir.

Başta İstanbul olmak üzere, pek çok eski kültür merkezlerinde bile örneğine rastlanmayan böyle bir mezar taşının, Muğla gibi, küçük ve kültür tarihinde büyük merkezler kadar yer almayan bir şehirde meydana getirilmiş olması, kayda değer bir durumdur. Ayrıca, bu durum, yerel kültür malzemelerinin araştırılıp incelendiğinde, büyük ve köklü kültür merkezi olan

Nâmık AÇIKGÖZ

şehirlerde rastlanmayacak önemli birikimlerle karşılaşılacağı gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Ayşe Hanımın Mezar Taşı

